

THE RELATIONSHIP BETWEEN INTEGRATED COASTAL ZONE MANAGEMENT AND PLANNING AND MARINE SPATIAL PLANNING IN TÜRKİYE

Yavuz Erdal KAYAPINAR

ABSTRACT

The relationship between Integrated Coastal Zone Management and Planning (ICZM) and Marine Spatial Planning (MSP) is among the priority issues for Türkiye, given its geopolitical position and strategic advantages, including access to the Mediterranean, Aegean, and Black Seas, which are critical for maritime trade and strategic passage routes. The seas not only provide essential areas for economic activities but also host ecosystems rich in biodiversity and natural resources. MSP offers a multidimensional approach to the management of marine areas and resources, encompassing various dimensions such as the sea surface, water column, and seabed. It establishes a strategic framework for the sustainable use, protection, and development of marine resources. The preparation and implementation of MSP are crucial for Türkiye to manage its marine resources more effectively and align with international maritime laws and policies. This study aims to analyze significant issues related to marine spatial plans from the perspective of Integrated Coastal Zone Management and Planning, in which Türkiye has extensive experience, by linking them to relevant legislation. Furthermore, it seeks to raise awareness of Marine Spatial Planning among a broader audience. Türkiye's success in integrating ICZM and MSP will contribute to its increased visibility and effectiveness on the international stage in terms of environmental sustainability, the protection of marine resources, and the management of maritime-related economic activities. This strategic approach to the integration of ICZM and MSP will help Türkiye establish a leadership position in maritime and marine environment management while ensuring the effective management of marine resources, achieving economic and environmental sustainability, and safeguarding its strategic interests.

Keywords: Integrated Coastal Zone Management and Planning, Marine Spatial Planning, Blue Homeland, Blue Economy

Genel Müdür, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü
Mail: erdalkayapinar@yahoo.com

 ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5034-0086>

Makale Atıf Bilgisi: KAYAPINAR, Y. E. (2024). "Türkiye'de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması ile Deniz Mekânsal Planlama İlişkisi". *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, Yıl 3, Sayı 6, s. (10-29)

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 02.12.2024
Kabul Tarihi: 21.12.2024
Yayın Tarihi: 30.12.2024
Yayın Sezonu: Temmuz-Aralık

TÜRKİYE'DE BÜTÜNLEŞİK KIYI ALANLARI YÖNETİM VE PLANLAMASI İLE DENİZ MEKÂNSAL PLANLAMA İLİŞKİSİ

Yavuz Erdal KAYAPINAR

ÖZ

Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması (BKAYP) ile Deniz Mekânsal Planlama (DMP) ilişkisi Türkiye'nin jeopolitik konumu ve stratejik avantajları ile birlikte ele alındığında Akdeniz, Ege ve Karadeniz'e erişimiyle kritik bir deniz ticareti ve stratejik geçiş noktası olan Ülkemiz açısından öncelikli konular arasında yer almaktadır. Denizler, ekonomik faaliyetler için temel alanlar sağlamakla kalmayıp, biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar açısından zengin ekosistemlere de ev sahipliği yapmaktadır. DMP, deniz alanlarının ve denizel kaynakların yönetimi için çok boyutlu bir yaklaşım sunarak deniz yüzeyi, su kolonu ve deniz tabanı gibi çok farklı boyutları kapsayan, deniz kaynaklarının kullanımı, korunması ve sürdürülebilir gelişimi için stratejik bir çerçeve oluşturmaktadır. DMP'nin hazırlanması ve uygulanması, Türkiye'nin deniz kaynaklarını daha etkin yönetmesini ve uluslararası deniz hukuku ve politikalarıyla uyumlu bir şekilde hareket etmesini sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma, Türkiye'nin yüksek düzeyde deneyime sahip olduğu Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması perspektifinden deniz mekânsal planlara yönelik önemli konuların mevzuatla ilişkilendirilerek analiz edilmesini ve Deniz Mekânsal Planlamaya yönelik farkındalığın daha geniş bir kitleye ulaştırılmasını hedeflemektedir. Ülkemizin BKAYP ve DMP'i entegre edebilme başarısı, çevresel sürdürülebilirlik, deniz kaynaklarının korunması ve denizle ilgili ekonomik faaliyetlerin yönetimi konularında uluslararası düzeyde daha görünür ve etkin bir rol oynamasına katkı sağlayacaktır. BKAYP ve DMP'nin entegrasyonuna yönelik bu stratejik yaklaşım, Türkiye'nin denizcilik ve deniz çevresi yönetimi alanlarında lider bir konuma gelmesine yardımcı olacak ve deniz kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmek, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ile birlikte stratejik çıkarlarını koruyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması, Deniz Mekânsal Planlama, Mavi Vatan, Mavi Ekonomi

1. Giriş

Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye hem coğrafi hem de stratejik açıdan önemli bir konuma sahiptir. Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz'e kıyıları ile dünya deniz ticaretinde de önemli bir geçiş noktasında yer almaktadır. Denizler, balıkçılık, turizm, deniz taşımacılığı ve enerji kaynakları gibi ekonomik faaliyetler için temel alanlar sağlamakta, aynı zamanda biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar açısından zengin ekosistemlere ev sahipliği yapmaktadır. Denizlerin hem kaynak olarak hem de stratejik açıdan önemlerinin artması denizlerin planlanması konusunu Türkiye açısından kritik öneme sahip bir noktaya taşımıştır. Deniz mekanının planlanarak denizdeki kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, çevresel koruma, ekosistemlerin korunması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği için gereklidir. Ayrıca, mavi ekonomi kavramı çerçevesinde ekonomik fırsatların optimize edilmesi, çevresel ve sosyal risklerin azaltılması, uluslararası ilişkiler ve deniz sınırlarıyla ilgili hak iddiaları da denizlerin etkin bir şekilde planlanmasını gündeme getirmektedir. 2030 yılına kadar dünyadaki münhasır ekonomik bölgelerin üçte birinin hükümetler tarafından onaylanmış deniz mekânsal planlarına sahip olacağı gerçeği önümüzdeki döneme ilişkin Deniz Mekânsal Planlaması ve ilişkili kavramların uygulama düzeyinde stratejik ve politik boyutunun ön plana çıkacağını açıkça göstermektedir (Ehler, Zaucha ve Gee, 2019: 21; Charles, Jacek, & Kira, 2019). Bu nedenle Türkiye'nin deniz kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak için deniz ve kıyı bölgelerinin koruma kullanma dengesini gözeterek planlaması kritik bir önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'nin yüksek düzeyde deneyime sahip olduğu Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması perspektifinden deniz mekânsal planlara yönelik önemli konuların mevzuatla ilişkilendirilerek analiz edilmesini ve Deniz Mekânsal Planlamaya yönelik farkındalığın daha geniş kitlelere ulaştırılmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede öncelikle mekânsal planlama ve Türkiye'deki Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlamasına yönelik deneyim paylaşarak bu konunun denizdeki yansımaları olarak adlandırabileceğimiz Deniz Mekânsal Planları ile ilişkisi ortaya konulacaktır. Makalenin son kısmında ise Türkiye açısından değerlendirmeler yapılacaktır.

2. Mekânsal Planlama, Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planlama İlişkisi

Mekânsal planlama en genel anlamı ile bir bölgenin fiziksel, ekonomik ve sosyal gelişimini yönlendirmek ve düzenlemek için kullanılan araçtır ve yerleşim yerlerinin, ulaşım sistemlerinin, kamu hizmetlerinin ve doğal kaynakların kullanımını kapsar (Rob ve Pavel, 2012). Mekânsal planlamanın temel amacı,

mevcut ve gelecekteki toplum ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bir alandaki kullanımı optimize etmek olarak özetlenmektedir. Bu noktada Mekansal Planlama, uzun vadeli perspektif, bütüne yönelik yaklaşım, katılımcı süreçler, esneklik ve adapte olabilme özelliği ile mekâna yönelik yasal ve yönetsel süreçlerin tanımlanması açısından öne çıkmaktadır (Franziska, 2018).

Mekansal planlama, toplumların gelişimini şekillendirmek, doğal kaynakları korumak ve insanların yaşam kalitesini artırmak için kullanılan bir araç ve süreçler bütünüdür. Bu süreç, sürekli bir değerlendirme, geliştirme ve toplumların değişen ihtiyaçlarına yanıt vermek için dinamik bir yaklaşım gerektirir (Granqvist et al., 2021). Mekânsal planlama ile bir bölge çeşitli yönleriyle ele alınarak ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlara yönelik öğelerin birbirleriyle olan ilişkileri analiz edilmekte, uzun vadeli bir perspektif ile gelecek nesillerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmakta ve sürdürülebilir bir gelişim sağlanması önceliklenmektedir. Ayrıca yürütülen mekânsal planlama süreçleri, genellikle paydaşlar, ilgili kurumların ve sektörlerin katılımını ve geri bildirimlerini içermektedir. Mekansal planlar, değişen koşullara ve yeni bilgilere adapte olabilecek şekilde esnek olarak kurgulanmakta ve zaman içinde güncellenmesi ve revize edilmesi süreçlerini kapsamaktadır. Tüm bu süreçler planlama, yasal ve yönetsel çerçeveler oluşturularak gerçekleştirilmektedir.

Mevzuatta, Deniz Mekansal Planlamasına yönelik tanım ve kapsama yönelik henüz bir çalışma yapılmamış olsa da Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği madde 13(1)’de (MPYY, 2014) Mekansal Strateji Planlarının kapsamı “Ülke bütünü ile karasuları ve münhasır ekonomik bölgeleri kapsayacak şekilde” olarak ifade edilmiş ve böylece Deniz Mekânsal Planlaması konusu da bu kapsama dahil edilmiştir. Ayrıca denizel alanlara yönelik yapılan ilk planlama faaliyetleri olarak değerlendirilebilecek olan Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlaması çalışmaları kıyı, kara ve etkileşim alanlarının yanı sıra denizdeki kullanımlara yönelik kararları da içermektedir. Bu nedenle Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planlarının, denizel alanların münhasır ekonomik bölgelerini de kapsayacak şekilde planlanmasına yönelik Mekansal Strateji Planlarına somut bir girdi sağlayan planlama aracı olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planları meri mevzuatta yer alan (1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 3194 sayılı İmar Kanunu, mekânsal planlama kademeleri: Madde 6) ve tüm mekânsal planlar ile sektörel faaliyet ve planları yönlendiren bir plan olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye’de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planlaması (BKAYP), dünyadaki uygulamalara benzer şekilde kıyı alanlarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve bu alanlarda çevresel, sosyal ve ekonomik dengeyi korumak amacıyla geliştirilmiş bir yönetim yaklaşımıdır (Protocol on Integrated Coastal Zone Management in the Mediterranean/ICZM Protocol, 2009). Buna ek olarak sadece yönetim yaklaşımı olarak kalmamış aynı zamanda katılımcı süreçler ile hazırlanmış bir

plan olarak ülke pratiğinden elde edilen tecrübeler ile getirdiği hukuki yaptırımlar ve bağlayıcı hükümlerle dünyadaki benzerlerinden başarılı bir şekilde ayrılmaktadır. Diğer bir ifadeyle sadece yönetim planı düzeyinde kalmayan, hukuki sonuçlar doğuran, mekânsal planları ve uygulamaları yönlendiren stratejik yönüyle de farklılaşan BKAYP planları, Türkiye'nin kıyı alanlarını koruma ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirme çabalarının bir parçası olarak, çevresel koruma, ekonomik kalkınma ve sosyal refah arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, farklı sektörlerin ve paydaşların katılımıyla kıyı alanlarının yönetimini daha etkin ve sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir.

BKAYP, çevre düzeni planları ve diğer üst ölçekli planlardan farklı olarak daha özel bir alana odaklanmakta, detaylı ve özelleşmiş yaklaşımı ile bu planlardan ayrılmaktadır. BKAYP'ın temel amacı, kıyı alanlarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak ve bu bölgelerdeki ekolojik, sosyal ve ekonomik dengeleri korumaktır. Bu yaklaşım, kıyı alanlarının özgün dinamiklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alarak, özel bir planlama perspektifi sunar. BKAYP, kıyı alanlarının kara ve deniz bileşenlerini bir bütün olarak görmekte ve kıyı ekosistemlerinin karmaşık doğasını ve bu ekosistemlerin kara ile deniz arasındaki etkileşimlerini dikkate almaktadır. Diğer yandan BKAYP, yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki çeşitli yönetim kademelerini ve politikalarını çok katmanlı yönetim metodolojileri ortaya koyarak birbirleri ile entegre eder. Bu durum, kıyı alanlarının yönetiminde farklı yetki düzeylerinin etkileşimini ve koordinasyonunu sağlamayı hedeflemektedir. BKAYP, çevre bilimleri, şehir planlama, denizcilik, ekonomi ve sosyoloji gibi çeşitli disiplinleri bir araya getirir. Böylece kıyı alanlarının çeşitli yönlerinin ve etkileşimlerinin anlaşılmasını sağlayarak özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yerel ve merkezi idare kuruluşları gibi farklı düzeydeki paydaşların aktif katılımını teşvik eden bir yaklaşım benimsemektedir.

Dünyada Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi konusundaki gelişmeler, Türkiye'de kıyı alanları yönetiminin merkezi idarenin gündemine alınmasına ve yasa ve yönetmelik düzeyinde yapılan düzenlemelerle yerel ve ulusal düzeyde Bütünleşik Kıyı Alanlarına yönelik strateji ve planların hazırlanmasına yol açmıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve kıyı bölgelerinin hassasiyeti göz önüne alındığında, bu yaklaşımın Türkiye'deki tarihsel gelişimi, önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin kıyı alanları yönetimi tarihine bakıldığında, 1970'li yıllarda kıyı alanlarının yönetimine yönelik yapılan tek sektörlü geleneksel yaklaşımın ve kıyının farklı boyutlarının, kıyıyı oluşturan kara ve deniz bölümlerinden ayrı olarak ele alındığı (Burcu ve Erdem, 2021), 1980'lerden itibaren ise özellikle turizm, sanayi ve kentsel gelişim baskıları sebebiyle bu alanların yönetimine daha fazla önem verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu dönemde, kıyı alanlarının hızlı ve kontrolsüz kullanımı, çevresel sorunlara yol açmış ve bu durum, bütünleşik bir yönetim anlayışının geliştirilmesi gerekliliğine yönelik temel çer-

çevreyi oluşturmuştur. 1990’lar ve 2000’ler boyunca Türkiye, kıyı alanlarını daha etkin ve sürdürülebilir bir şekilde yönetmek için çeşitli politikalar geliştirilmiş, yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 3621 sayılı Kıyı Kanunu, kıyı alanlarının kullanımına dair önemli bir düzenleme olmuştur. Bu kanunla, kıyıların herkesin yararlanabileceği “kamu malı” olduğu vurgulanmış ve bu alanların korunması amaçlanmıştır. 2000’lerde, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik süreci ve çevre ile ilgili uluslararası anlaşmalara katılımı, BKAYP konusunda daha fazla ilerleme kaydetmesini sağlamıştır. Avrupa Birliği müktesebatının gereklilikleri ve uluslararası çevre politikaları, Türkiye’nin kıyı alanları yönetimini daha bütünleşik bir yaklaşımla ele almasını teşvik etmiştir. Bu noktada 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden önce 2011 yılında çıkarılan 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması çalışmaları Mekansal Planlama Genel Müdürlüğüne verilmiştir. Bu husus Kıyı Kanunu kapsamında doğrudan atıf olmadan yürütülen çalışmaların yasal dayanağa kavuşması anlamında bir mihenk taşıdır. Ardından 2014 yılında yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği (MPYY) ile kavramın tanımı yapılarak plana dair esaslara yer verilmiştir. Yönetmelikte bütünleşik kıyı alanları planı şöyle tanımlanmıştır:

“Kıyıları, etkileşim alanı ile birlikte tüm sektörel faaliyet ve planları, sosyal ve ekonomik konuları da içerecek şekilde bütünleşik bir yaklaşımla ele alan; kıyı alanlarındaki fonksiyon ve faaliyetler ile kıyı alanlarına yönelik hedefler arasındaki uyumu sağlayan; sürdürülebilir gelişme ilkesi doğrultusunda kıyı ekosisteminin korunmasını ve doğal kaynakların kullanımını gözeterek; ulaşım türleri ile ilgili kıyıda yapılması gerekli altyapı tesislerini içeren; koruma ve kullanma dengesini sağlayacak biçimde mekânsal hedef, strateji ve eylem önerilerini ve yönetim planını kapsayan, 1/25.000 veya 1/50.000 ölçekte şematik ve grafik planlama diline uygun, plan paftası ve planlama raporu ile bütün olarak stratejik planlama yaklaşımı çerçevesinde ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde hazırlanan planı...”

2007 yılından itibaren hazırlanmaya başlanan Bütünleşik Kıyı Alanları Planlama çalışmalarında gelinen nokta itibarıyla çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi ilk başlarda Strateji Belgesi olarak hazırlanan planların stratejik mekansal planlama yaklaşımı ile ele alınarak seçmeci, esnek, kapsayıcı ve katılımcı bir boyut kazanmış olmasıdır. Üç farklı nesil planın ortaya çıktığı bu süreçte planlamanın farklı boyutları katılarak süreç zenginleştirilmiştir. Tablo 1’de Bütünleşik Kıyı Alanları Planlama çalışmaları, hazırlanma dönemleri ile planı oluşturan yaklaşımları verilmiş olup söz konusu planların gelişim süreçleri ortaya konmuştur.

Tablo 1. Türkiye’de Hazırlanmış Bütünleşik Kıyı Alanları Planları ve Tipleri

Planlama Çalışması	Proje Tamamlanma Tarihleri	Tipi
İzmit Körfezi (Kocaeli- Yalova) Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2008	1 Nesil BKAYP
İskenderun Körfezi (Adana-Mersin-İskenderun) Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2009	1 Nesil BKAYP
Antalya Bütünleşik Kıyı Alanları Planı (Strateji Belgesi)	2011	1 Nesil BKAYP
Samsun Bütünleşik Kıyı Alanları Planı (Strateji Belgesi)	2011	1 Nesil BKAYP
İzmit Körfezi (Kocaeli-Yalova) Bütünleşik Kıyı Alanları Planı (Revizyon)	2014	2 Nesil BKAYP
İskenderun Körfezi (Adana-Mersin-Hatay) Bütünleşik Kıyı Alanları Planı (Revizyon)	2015	2 Nesil BKAYP
Bursa İli Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2015	2 Nesil BKAYP
Aydın-Muğla İlleri Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2018	3 Nesil BKAYP
Balıkesir-Çanakkale İlleri Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2018	3 Nesil BKAYP
Edirne-Tekirdağ-Kırklareli İlleri Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2020	3 Nesil BKAYP
Ordu-Giresun-Trabzon İlleri Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2021	3 Nesil BKAYP
Kocaeli-Sakarya-Düzce İlleri Karadeniz Kıyıları Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2022	3 Nesil BKAYP
Zonguldak-Bartın-Kastamonu İlleri Bütünleşik Kıyı Alanları Planı	2022	3 Nesil BKAYP

Kaynak: (Söylemez, Çakır, Gökalp & Nal, 2018)’dan uyarlanmıştır.

Bütünleşik kıyı alanı yönetimi ve planlamasının zaman içerisinde 3 temel değişim sürecinden geçtiği söylenebilir. Birinci nesil planlar, 2008 yılından bu yana bütünleşik kıyı alanı yönetimi ve planlaması adı altında yürütülen stratejik belge niteliğinde hazırlanan planlardır. 2014 yılında Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle başlayan ikinci nesil bütünleşik kıyı alanı planlarında ise birinci nesilden farklı olarak uygulamada karşılaşılan sorunlara çözüm aranmakta, dili ve yönlendirmesiyle mekânsal planlama uygulamasına entegre edilmektedir. Mevcut mevzuat ve uygulamaları doğrultusunda, ilk neslin zorlayıcı dili hafifletilerek yönlendirici yönü ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca planların içeriğine kıyı danışma birimleri, kıyı taşıma kapasitesi ve liman toplulaştırması gibi yeni kavramlar da eklenerek yerel katılım, problem çözme ve koruma hassasiyetleri ön plana çıkartılmıştır. Devamında 2018 yılı itibarıyla üçüncü nesil olarak tanımlanabilecek BKAYP çalışmaları başlatılmış olup, bu planların temeline yöntem, sektör, katılım, yönetim ve yetki karmaşası ile ilgili sorunlara çözüm arama çabası konulmuştur. Bu nesil planlarda önceki planlardan farklı olarak halkın katılımın daha etkin hale gelebilmesi için anket çalışması yapılmış, ilgili uzmanların saha araştırmaları, literatür taraması ve ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak 6 farklı konuda uzman değerlendirme raporları hazırlanmıştır. Bunlar; (1) *Kıyı Yapıları Uzman Değerlendirme Raporu*, (2) *Deniz Ulaştırması, Taşımacılığı, Denizcilik ve Lojistik Uzman Değerlendirme Raporu*, (3) *Kıyı Mevzuatı ve Planlaması Uzman Değerlendirme Raporu*, (4) *Turizm ve Balıkçılık Kıyı Yapıları ve Su Ürünleri Uzmanı Değerlendirme Raporu*, (5) *Kıyı Şeridi Batimetrik ve Oşinografik Ölçümleri Uzman Değerlendirme Raporu* ve (6) *Deniz Ekosistemine İlişkin Uzman Değerlendirme Raporudur*.

Üçüncü nesil planlarda ayrıca kıyı silüeti kavramına yer verilmiştir. Bu planlarda deniz tarafından kıyı silüeti çıkartılmakta ve görünümünde silüeti bozan yapı ve oluşumlar tespit edilerek ilgili idarelere bunlara önlem alınması önerilmektedir. Ayrıca plan çalışmaları sırasında kapsamlı araştırmalar yapılarak doğrudan kıyı kullanıcılarının görüşleri alınmaktadır. Bununla birlikte kıyı planlaması, denizin planlamasına girdi sağlayacak şekilde bir dönüşüm geçirmiş ve denizcilik alanındaki kapsamını arttırmıştır. Bu noktada karasal planlamadan farklı olarak kara-deniz etkileşim arayüzü olarak da adlandırılan yeni bir kavram ortaya çıkmıştır.

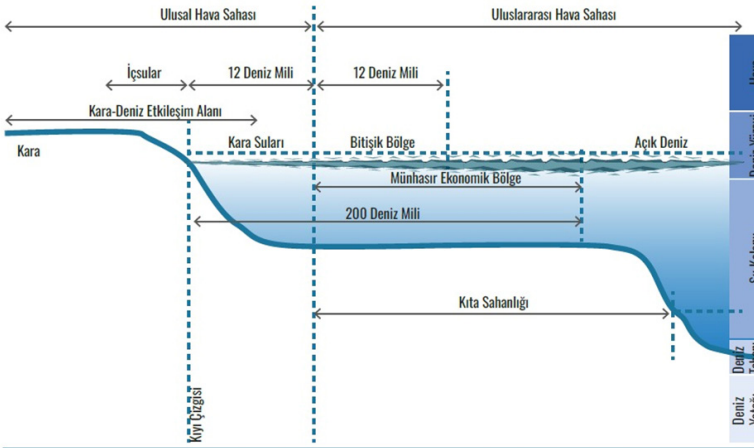
Karasal planlamaya özgü yaklaşımın yanında BKAYP, kıyı ekosistemlerinin korunmasına ve sürdürülebilir kullanımı önceliklendirilmiştir. Bu husus, biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğal kaynakların dengeli kullanımını içermektedir. Böylelikle iklim değişikliği ve doğal afetler gibi değişen koşullara karşı kıyı alanlarının adaptasyonunu ve esnekliğini artırma hususları BKAYP çalışmalarında gündeme gelmiştir.

3. Deniz Mekânsal Planlama (DMP)

Akdeniz Havzası ve Avrupa Birliğinde 70’li yıllardan itibaren geleneksel olarak Barselona Sözleşmesi çerçevesinde taraf ülkelerce ele alınan Bütünleşik Kıyı Alanları Planlarının ilk deneyimleri daha çok kıyı alanında (hem kara hem deniz) dar bir çerçevede ele alınmıştır (Schofield, 2012). Zamanla başta iklim değişikliği, çevresel konular, ekosistem tabanlı yaklaşım ve mavi büyümenin denizel alanlarda gündeme gelmesiyle birlikte deniz mekânını çok boyutlu, çok aktörlü ve ulus üstü/uluslararası bir şekilde ele alan “Deniz Mekânsal Planlama (DMP)/ Maritime Spatial Planning” kavramı ülkeler nezdinde öne çıkmaya başlamıştır.

DMP fikri ilk kez 1976 yılında denizel alanlarda insan aktivitelerinden kaynaklı bozulmaların önüne geçmek amacıyla uluslararası ve ulusal çıkarlar doğrultusunda deniz koruma alanları oluşturmak amacıyla ortaya atılmıştır (Howells ve Ramírez-Monsalve, 2021). DMP’ye ilişkin 2014 tarihli AB direktifi ve AB ülkelerinin Mart 2021 itibarıyla bu planları yapmaya zorunlu tutulmaları ile birlikte çeşitli ortak projeler ile tüm AB üyeleri çeşitli ölçeklerde ve kendi belirledikleri denizel alanlarda DMP’lerini yaparak önemli bir bilgi birikimi edinmişlerdir.

DMP, deniz alanlarındaki çok boyutlu yapıyı ve farklı kullanım biçimlerini dikkate alarak, deniz ekosistemlerinin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kapsamlı bir planlama yaklaşımı benimser. DMP, deniz yüzeyi, su kolonu, deniz tabanı/yatağı ve zaman boyutlarını içeren çok katmanlı bir planlama süreci olarak, bu farklı katmanların etkileşimlerini dikkate alır ve deniz alanlarının sürdürülebilir kullanımını sağlar. Bu süreç, belirli alanlar için yapılan detaylı analizler sonucu ekolojik, ekonomik ve sosyo-mekansal hedeflere ulaşmayı amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı ifade eder.

Resim 1: Deniz Yetki Alanları ve Denizin Çok Boyutluluğu
Kaynak: ÇŞİDB, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2024

DMP, geleneksel sektör temelli ve öncelikli planlama anlayışının ötesine geçerek, denizel alanlarda birden fazla sektörün faaliyetlerine yönelik ortak kullanımını yönetmek amacıyla gündeme gelmiştir. Bu yaklaşım bir yandan farklı sektörel çıkarlar arasında uyumu teşvik ederken, potansiyel çatışma alanlarını en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, denizdeki insan kaynaklı faaliyetlerin deniz ekosistemleri üzerindeki birikimli etkilerini azaltmak ve ekolojik dengenin korunmasını sağlamak, DMP’nin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda DMP, deniz kaynaklarının ekonomik ve sosyal faydalarını ülkeler açısında da sürdürülebilir bir şekilde kullanmayı ve bu kaynakların gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını amaçlamaktadır. Türkiye açısından bakıldığında, DMP, deniz ekosistemlerini koruma ve sürdürülebilir kullanımı sağlama sürecinde sektörlerin iletişimi ve katılımın sağlanması noktasında fayda sağlayacaktır.

Çok disiplinli bir alan olarak DMP; ekonomi, coğrafya, su bilimleri, mekânsal planlama, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, siyasal ve sosyal bilimler ile ekoloji gibi alanların kesişiminde kalmaktadır. Burada farklı disiplinlerin konuyu nasıl ele aldığı ve anladığı gibi sorunların yanında temel sorun, söz konusu disiplinlerle DMP’nin sürdürülebilir kullanım iddiası çerçevesinde oluşturmaya çalıştığı karşılıklı ilişki ve etkileşimdir. Deniz mekânsal planlama, deniz ve kıyı bölgelerindeki faaliyetlerin yönetimini içerir ve bu süreç, kara ile deniz arasındaki etkileşimleri özel olarak dikkate alır. Bu planlama, deniz ekosistemlerinin korunması, sürdürülebilir balıkçılık, deniz taşımacılığı, turizm ve kıyı gelişimini içerirken, aynı zamanda kıyı bölgelerindeki kentsel gelişim, sanayi faaliyetleri ve çevresel etkileri de göz önünde bulundurur. Deniz mekânsal planlama, deniz kaynaklarının etkin kullanımını sağlarken kıyı bölgelerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını da dengeler. Örneğin, bir limanın genişletilmesi veya yeni bir turistik tesisin inşası hem deniz ekosistemi üzerindeki etkileri hem de kara bazlı ekonomik fırsatları ve toplulukların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak değerlendirilir. Bu yaklaşım, deniz ve kara arasındaki etkileşimleri anlamak ve her iki alanın da sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini sağlamak için bütüncül stratejiler geliştirmeyi amaçlar. Bu sayede DMP hem deniz hem de kıyı yönetiminde bütüncül bir perspektif sunmakta ve çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik gelişme arasında denge kurmaktadır.

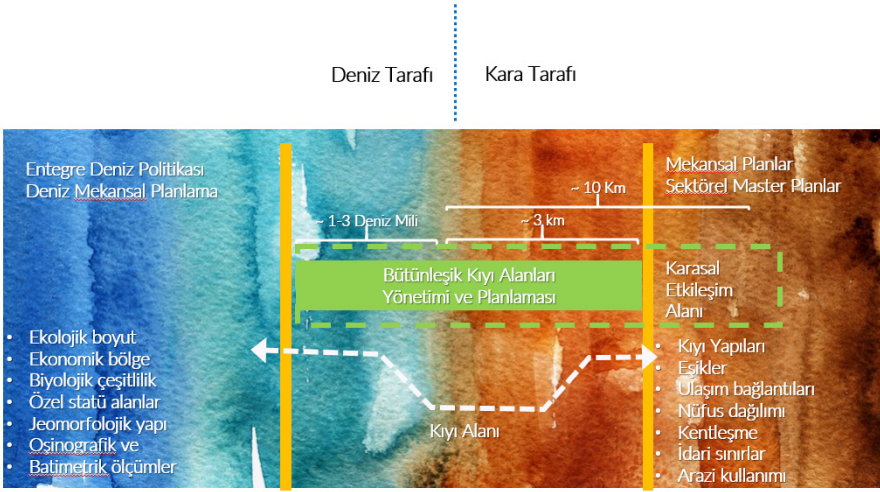
DMP, son 30 yılda hızla gelişen ve deniz alanlarının yönetiminde yeni ve köklü değişiklikler getiren bir yaklaşımdır. Geleneksel deniz saha veya deniz alan planlaması gibi kavramsal yaklaşımlar, genellikle denizi iki boyutlu bir alan olarak ele almakta ve bu nedenle deniz ekosisteminin ve denizdeki ilişkilerin karmaşık yapısını tam olarak yansıtamamaktadır. Deniz mekânsal planlama ise denizlerin beş boyutlu (*Deniz Yüzeyi, Su Sütunu, Deniz Tabanı, Hava ve Zaman*) yapısını kapsamlı bir şekilde ele alır. Bu yaklaşım, su altı topografyasını, su sütunundaki biyolojik çeşitliliği ve deniz tabanındaki ekosistemleri dikkate

alarak, deniz kaynaklarının kullanımını ve korunmasını zaman boyutunun da eklenmesiyle daha gerçekçi ve sürdürülebilir bir şekilde planlamaya imkân sağlar. Denizin derinliklerini ve sütun yapısını göz önünde bulundurarak, balıkçılık, madencilik, denizaltı altyapıları ve biyolojik çeşitlilik gibi farklı kullanımlar arasındaki etkileşimlerin anlaşılmasını kolaylaştırır. Bu, deniz yönetiminde daha bütüncül, dinamik ve çevreye duyarlı politikaların geliştirilmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla deniz yönetiminde daha kapsamlı ve etkili bir yaklaşım olarak ön plana çıkan DMP, denizlerin geleceği için daha sağlam ve bilimsel temellere dayanan kararlar alınmasını mümkün kılmaktadır. Bu nedenle dünyada "maritime/marine spatial planning" olarak kullanılan kavram, Türkiye'de dil birliği ve tutarlılığın sağlanması açısından Deniz Mekânsal Planlama veya Denizel Mekânsal Planlama olarak kullanılması gerektiği önerilmektedir.

Diğer yandan deniz ekosistemleri, biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar açısından zengin olan denizlerde DMP'ler aracılığıyla, deniz yaşamının korunması ve deniz kirliliğinin önlenmesi gibi çevresel hedeflere ulaşmak için karadaki mekânsal planlarla ilişkili bütüncül mekânsal kararlar alınmalıdır. Türkiye'nin iklim değişikliğine adaptasyonuna yönelik çalışmaları göz önüne alındığında, DMP'lerin bu değişikliklere adaptasyon ve risk yönetimi açısından katkılarının olması beklenmektedir. Bu nedenle DMP, Türkiye'nin deniz kaynaklarını etkin bir şekilde yönetmek, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve stratejik çıkarlarını korumak açısından yapılması elzemdir. Aynı zamanda bu planlar, Türkiye'nin kıyı ve deniz alanlarının gelecekteki kullanımı için bir yol haritası işlevi görecektir.

4. Deniz Mekansal Planlama ve Bütünleşik Kıyı Alanları Planlaması

DMP ve BKAYP arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. DMP, deniz mekanının planlanmasını, kullanımını ve yönetimini ele alırken, BKAYP kıyı bölgelerinin yönetimi ve planlamasını kapsar. Her iki yaklaşım da kıyı ve deniz ekosistemlerinin korunması, sürdürülebilir kullanımı ve kıyı ile deniz arasındaki etkileşimlerin yönetilmesine odaklanır. Bu nedenle, DMP ve BKAYP arasında uyumlu ve entegre bir yaklaşım, deniz ve kıyı bölgelerinin daha etkili ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunacaktır. Bu entegrasyon, ekolojik bütünlüğü korurken ekonomik ve sosyal faydaları optimize etmeye yardımcı olur.

Resim 2: Türkiye’deki BKAYP Etkileşim Alanı Şeması

Kaynak: ÇŞİDB, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2024

Bu alanda yapılacak DMP uygulamaları, Türkiye’nin deniz ve kıyı yönetimi alanında uluslararası standartlara uyum göstermesine ve bu alandaki kapasitesini artırmasına olanak sağlayacaktır. Bu durum, Türkiye’nin çevresel sürdürülebilirlik, deniz kaynaklarının korunması ve denizle ilgili ekonomik faaliyetlerin yönetimi konularında uluslararası arenada daha görünür ve etkin bir rol oynamasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, DMP’nin başarılı bir şekilde uygulanması ile Türkiye’nin denizcilik politikaları ve çevresel yönetim konularında öncü bir ülke olarak algılanmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 2’de dünyada deniz mekansal planlama yaklaşımı ile ülkemizdeki planlama ve yönetim açısından değerlendirdiğimizde benzer ve farklılaşmalara yönelik bir karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 2. Dünyadaki DMP ve Türkiye’deki Duruma İlişkin Karşılaştırma

Deniz Mekansal Planlaması (DMP)	Türkiye’de Planlama ve Yönetim
<p>Barselona Sözleşmesi’nin uygulanması için deniz mekansal planlama önemli bir araçtır. AB Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi gereği Akdeniz Bölgesi’nde Ekosistem Temelli Yaklaşımın (EcAP) uygulanması ve deniz alanları için İyi Çevre Durumunun (İÇD) başarılması adına DMP çok önemli görülmektedir.</p>	<p>Türkiye Barselona Sözleşmesi taraf ülkesi olarak Ekosistem Yaklaşımı’nı uygulamakta ve Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi ve İyi Çevre Durum (İÇD) Tanımlayıcıları tanım, hedef ve göstergeleri çerçevesinde belirli periyotlarla raporlama (göstergeler) yapmakta ve çeşitli projeler üretmektedir.</p>

<p>Deniz mekânsal planlama, kıyı alanının deniz tarafında Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Protokolü'nün (ICZM) uygulanması için özel bir araç/süreçtir.</p> <p>Aralık 2019'da düzenlenen COP21'de kabul edilen 14 karar metninden biri, Akdeniz'de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Protokolüne (ICZM) ek olarak Protokol'ün uygulanmasının kolaylaştırılması için hazırlanan Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Ortak Bölgesel Çerçeve Metni'dir.</p>	<p>Türkiye ICZM Protokolü'ne her ne kadar imza koymamış olsa da Barselona Sözleşmesine taraf Ülke olarak, ICZM Protokol'üne imza koyan Ülkelerin doğrudan sorumlu olduğu Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Ortak Bölgesel Çerçeve Metni'nin, COP21'de Taraf Ülkelerce kabul edilmesini ve uygulanmaya başlanmasını yakından takip etmektedir.</p>
<p>Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Ortak Bölgesel Çerçeve Metni, Akdeniz deniz ve kıyı alanlarının korunması adına deniz mekansal planlama, kara-deniz etkileşimi, ekosistem yaklaşımı (EcAp), iklim değişikliği ve mavi ekonomi konularını entegre etmektedir.</p>	<p>Türkiye kıyı ve deniz alanlarına yönelik Ekosistem Yaklaşımı'nı uygulamakta, bütünleşik kıyı alanları yönetim ve planlaması çalışmalarını Dünya örnekleri ve Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerini dikkate alarak yapmakta ve bu planlarda İyi Çevresel Durum tanımlayıcıları, mavi ekonomi ve iklim değişikliğine uyum ve azaltım konuları dikkate alınmaktadır.</p>
<p>2021 yılı itibarıyla DMP'ler AB üyesi Ülkelerin belirlediği denizlerde kısmi veya bütüncül olarak tamamlanmıştır.</p>	<p>Türkiye için böyle bir zorunluluk doğmamaktadır. Öte yandan, Ege ve Akdeniz özelinde hazırlanacak deniz mekânsal planlarına ilişkin farkındalığımız önemlidir.</p>
<p>İyi bir deniz mekansal planı üretimi için ulusal ölçekte mekânsal strateji planları ve sektörel kararların üretilmesi önemli bir altyapı oluşturmaktadır.</p>	<p>Türkiye'de mevzuatta yer alan, Mekânsal Strateji Planlaması ile en üst seviyeden deniz mekânsal planlamanın çerçevesi çizilmektedir.</p>
<p>Kara-Deniz Etkileşimi analizi DMP'nin ve ICZM sürecinin kilit bir bileşenidir.</p>	<p>Türkiye'de yapılan bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması çalışmalarında belirlenen planlama alanı, kıyı alanını üçe ayırmakta (kıyının kara tarafı, kara-deniz arayüzü, kıyının deniz tarafı) olup kara-deniz etkileşimi üzerine analiz ve sentez çalışmaları yapılmaktadır.</p>

Önümüzdeki 30 yıl içinde DMP, birçok faktörün etkisi altında önemli gelişmeler ve değişimler gösterecektir. Bu gelişmeler hem küresel trendler hem de yerel dinamikler tarafından şekillendirilecektir. Türkiye’nin Mavi Vatan doktrini, (Murat, 2023) Türkiye’nin denizlerdeki hak ve çıkarlarını korumayı amaçlayan stratejik bir yaklaşımdır. Türkiye’nin deniz alanlarındaki haklarını uluslararası hukuk çerçevesinde savunmasını ve bu bölgelerdeki varlığını güçlendirmesini hedefleyen strateji, aynı zamanda Türkiye’nin deniz gücünü artırma ve bölgesel deniz güvenliği konularında daha etkin bir rol almasını da içerir. Türkiye’nin bu doktrini benimsemesi, özellikle Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarına yönelik artan ilgi ve bölgesel gerilimlerin artması bağlamında önem kazanmıştır. Bu bağlamda, Mavi Vatan doktrini, Türkiye’nin denizlerdeki egemenlik iddialarını ve jeopolitik çıkarlarını destekleyen bir politika olarak değerlendirilebilir.

Diğer fasılların aksine, mekânsal planlama Avrupa Birliği ortak politikası dışında bir alan olarak üye ülkelerin egemenlik yetkileri altında yer almaktadır. Bununla birlikte, 2014 yılında yürürlüğe giren Deniz Mekânsal Planlama Direktifi (Maritime Spatial Planning Directive - MSP), deniz alanlarının sürdürülebilir kullanımı için bir ortak yapı iddiasındadır (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023). Bu direktif, özellikle ekolojik açıdan hassas deniz bölgelerinde, birbirleriyle rekabet eden farklı sektörel taleplerin uyumlu hale getirilmesini ve bu bağlamda, mekânsal planlama sürecini sınırötesi işbirlikleri ve ortak alanların yeniden tanımlanmasının aracı haline getirmektedir. Böylelikle ulusal ve yerel düzeyde koordinasyonun etkinleştirilmesi ve deniz ile kıyı bölgelerindeki büyük ölçekli yatırımların planlanmasında sınır ötesi iş birliğinin sağlanması hususunu öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla, deniz yetki alanlarında sınırları aşan iş birliği yaklaşımını politika süreçlerinin tutarlılığı açısından kaçınılmaz bir gereklilik olarak deniz mekânsal planlama ile sürece dahil etmektedir.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Türkiye’nin deniz kaynaklarının yönetimi, deniz mekânsal planlaması ve bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlaması kavramları ele alınmış, karadaki mekânsal planlama araçları ve kültürünün, deniz ve kara ekosistemleri arasındaki karmaşık ve dinamik etkileşimleri göz önünde bulundurarak bütüncül ve etkili planlama yapılmasına olanak tanıdığı belirlenmiştir. Kara bazlı mekânsal planlama araçlarının deniz mekânsal planlamasına uyarlanması, deniz ve kara arasındaki etkileşimleri daha iyi anlamamızı ve bu etkileşimlerin çevresel, sosyal ve ekonomik yönlerini daha derinlemesine ele almamızı sağlamaktadır. Özellikle kıyı bölgelerinde, kara ve deniz arasındaki sınırların sürekli olarak etkileşim halinde olduğu göz önüne alındığında, bu yaklaşım, kıyı alanlarının yönetiminde ve korunmasında önemli faydalar sağlayabilir. Ayrıca, kara

bazlı planlama araçlarının deniz ortamına uyarlanması, deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını destekleyen, ekosistem tabanlı bir yaklaşımı teşvik eder. Bu, deniz ekosistemlerinin korunması ve deniz kaynaklarının akılcı kullanımı için stratejik bir önem taşır. Sonuç olarak, kara ve deniz arasındaki bu entegre yaklaşım, her iki ekosistemin de sağlığını ve sürdürülebilirliğini güvence altına alacak şekilde, deniz mekânsal planlamasının temelini sağlam bir zemin üzerine oturmasında önemli olacaktır. Ülkemizin üç tarafının denizlerle çevrili olması ve zengin kıyı ekosistemlerine sahip olması, kara bazlı planlama araçlarının deniz ortamına uyarlanmasının stratejik önemini artırmaktadır. Bu sayede, deniz ekosistemlerinin korunması ve deniz kaynaklarının akılcı kullanımı desteklenerek, her iki ekosistemin de sağlığı ve sürdürülebilirliği güvence altına alınacaktır. Türkiye'nin mevcut mekânsal planlama kültürünün deniz mekânsal planlamasına aktarılması, ülkemizin deniz kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için kritik bir adım olacaktır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin ulusal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak, deniz ve kara ekosistemleri arasındaki etkileşimleri dikkate alan, ekosistem tabanlı bir planlama ve yönetim anlayışını aynı zamanda teşvik edecektir.

Kıyı ve deniz alanlarının sürdürülebilir yönetiminin sağlanabilmesi için sadece fiziksel planlama süreçlerinin değil, aynı zamanda kurumsal işleyişin de entegre ve bütüncül bir yapıya sahip olması büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda, mevcut planlama mevzuatı, deniz ve kıyı alanları arasında giderek artan karmaşık etkileşimleri göz önünde bulundurarak, kıyısız ve denizel ekosistemler arasındaki geçişkenliği dikkate alacak biçimde revize edilmelidir. Bu noktada, Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi (ICZM) ile Deniz Mekansal Planlama (DMP) süreçlerinin birbiriyle entegre şekilde çalışabilmesi, sürdürülebilir kıyı ve deniz yönetiminin teminatı olarak kabul edilmelidir. Söz konusu entegrasyonun sağlanabilmesi için, hem ulusal düzeydeki planlama ve çevre koruma mevzuatının, hem de bölgesel düzeydeki stratejik planlama ve uygulama çerçevelerinin uyumlaştırılması gerekmektedir. Bu tür bir yasal ve kurumsal entegrasyon, kıyı ve deniz alanlarındaki planlama süreçlerinin yalnızca çevresel ve ekonomik hedeflere hizmet etmesini değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik hedefleri de bütüncül bir yaklaşımla ele alarak daha kapsayıcı bir yönetim anlayışını ortaya koymasını sağlayacaktır. Böylece kıyı ve deniz ekosistemleri üzerindeki baskılar, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde daha etkin bir şekilde yönetilebilecek, aynı zamanda bu alanlardaki ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği güvence altına alınacaktır. Mevcut durumda Türkiye'de kıyı ve deniz alanlarının yönetimiyle ilgili çeşitli kurumlar ve bağlayıcı mevzuat bulunmaktadır; ancak bunlar arasında koordinasyon eksikliği ve mevzuatta uyumsuzluklar söz konusudur. Bu durum, kıyı ve deniz ekosistemlerinin sürdürülebilir yönetimini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, yasal ve kurumsal entegrasyonun sağlanması, sadece çevresel ve ekonomik hedeflere değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik hedeflere de hizmet eden daha kapsayıcı bir yönetim anlayışının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kara-Deniz Etkileşimi, kara ve deniz arasındaki dinamik ilişkiye atıfta bulunarak kıyı, nehir ağzları, deltalar ve diğer kıyı ekosistemleri gibi alanları özellikle içeren ve bu alanlarda suyun hareketi, sediment taşınımı, biyolojik çeşitlilik ve insan faaliyetleri gibi çeşitli doğal ve antropojenik faktörlerin ekolojik süreçler, iklim değişikliği, deniz seviyesi değişimleri ve insan etkileşimleri gibi çok yönlü unsurların dikkate alınarak deniz ve kıyı ekosistemlerinin planlanmasını savunmaktadır. Bu çerçevede deniz ve kara arasındaki etkileşim alanlarının bütünlüğü, mekânsal planlama süreçlerinde temel bir öneme sahiptir. Bu alanlar, su ve karasal ekosistemlerin birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olduğu, biyolojik çeşitliliğin ve ekolojik süreçlerin yoğunlaştığı yerlerdir. Planlama sürecinde bu bütünlüğün korunması, deniz ve kıyı ekosistemlerinin sağlıklı işleyişini ve dolayısıyla genel ekosistem sağlığını destekler. Kara-Deniz Etkileşim alanlarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi hem ekosistem hizmetlerinin devamlılığını sağlar hem de insan topluluklarının bu alanlardan sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde yararlanmasını mümkün kılar. Bu nedenle, kara ve deniz arasındaki bu etkileşimlerin bütüncül bir şekilde ele alınması, planlama sürecinin kritik bir bileşenidir ve ekosistemlerin uzun vadeli korunması ve sürdürülebilir kullanımı için gereklidir. Türkiye’nin coğrafi ve ekolojik yapısı göz önüne alındığında, kara ve deniz arasındaki etkileşimlerin bütüncül bir şekilde ele alınması, ekosistemlerin sağlıklı işleyişini ve sürdürülebilirliğini destekleyecektir. Bu yaklaşım, ekosistem hizmetlerinin devamlılığını sağlayarak, insan topluluklarının bu alanlardan sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde faydalanmasına imkân tanıma potansiyeli bulunmaktadır. Türkiye’de kıyı alanları, nehir deltaları ve boğazlar gibi stratejik ve ekolojik açıdan önemli bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerin korunması ve sürdürülebilir yönetimi hem biyolojik çeşitliliğin hem de ekonomik faaliyetlerin devamlılığı için kritiktir. Türkiye’de, kıyı alanlarının sürdürülebilir yönetimi hem ekolojik bütünlüğü korumak hem de turizm, balıkçılık ve liman faaliyetleri gibi ekonomik sektörlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için hayati öneme sahiptir. Bütünleşik kıyı alanlarına odaklanan deniz mekânsal planlama, çevresel zorlukları ele alırken sosyo-ekonomik fırsatları da optimize etmeyi amaçlamalıdır.

Kıyı alanları, deniz mekânsal planlamasının kara ile ilişkisinin temel bir unsuru olarak görülmelidir. Bu alanlar, deniz ve kara ekosistemlerinin birleştiği, biyolojik çeşitlilik, insan etkinlikleri ve ekolojik süreçlerin kesiştiği kritik bölgelerdir. Kıyı alanlarının ve denizlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin planlamada öncelikli olarak ele alınması, bu alanlardaki doğal ve insan kaynaklı etkileşimlerin dengeli bir şekilde yönetilmesini sağlar. Kıyı alanları, denizel ve kara tabanlı ekosistem hizmetlerinin, turizm, balıkçılık, liman faaliyetleri gibi ekonomik faaliyetlerin ve kültürel değerlerin yoğun olduğu alanlardır. Bu nedenle, kıyı alanlarındaki sürdürülebilir yönetim hem ekolojik bütünlüğü hem de sosyo-ekonomik refahı korumak için hayati öneme sahiptir. Kıyı ve deniz alanları ara-

sındaki etkileşimlerin doğru bir şekilde anlaşılması ve yönetilmesi, ekosistem sağlığını, biyoçeşitliliği korumak ve doğal afetlere karşı direnç geliştirmek açısından kritiktir. Bütünleşik kıyı alanlarına odaklanan deniz mekânsal planlama, bu hassas bölgelerdeki çevresel zorlukları ele alırken aynı zamanda sosyo-ekonomik fırsatları da optimize etmeyi amaçlar. Dolayısıyla bu bütüncül yaklaşım hem kıyı alanlarının korunmasını hem de denizlerimizin sürdürülebilir kullanımını sağlamak için deniz mekânsal planlamasının ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

DMP’de çok sektörlü ve katılımcı bir yaklaşım benimsemek, deniz alanlarının sürdürülebilir yönetimi için kritik bir öneme sahiptir. Bu yaklaşım, farklı sektörlerin ve paydaşların balıkçılıktan turizme, deniz taşımacılığından çevre korumaya kadar ihtiyaçlarını ve beklentilerini dengeli bir şekilde karşılamayı hedefler. Deniz alanları, birçok farklı kullanıma ev sahipliği yapar ve bu nedenle, çeşitli çıkar grupları arasında potansiyel çatışmaların yönetilmesi gereklidir. Çok sektörlü ve katılımcı bir yaklaşım, bu çeşitliliği ve karmaşıklığı dikkate alır ve her bir sektörün perspektiflerini, ihtiyaçlarını ve sınırlamalarını planlama sürecine dahil eder. Bu süreç, planlamanın sadece çevresel faktörleri değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik boyutları da kapsamasını sağlar, böylece daha kapsamlı ve dengeli kararlar alınabilir. Katılımcı planlama, yerel toplulukların, endüstri temsilcilerinin, bilim insanlarının ve politika yapıcıların görüşlerini ve bilgilerini bir araya getirir. Bu, planlamanın sadece bilimsel verilere dayanmasını değil, aynı zamanda yerel bilgi ve deneyimleri de dikkate almasını sağlar. Böyle bir yaklaşım, sürdürülebilir kullanım, koruma ve yönetim stratejilerinin geliştirilmesinde daha etkili ve uygulanabilir çözümler üretir.

Bu anlamda deniz mekânsal planlamada çok sektörlü ve katılımcı bir yaklaşım, deniz alanlarının sürdürülebilir yönetimini desteklemek için hayati bir unsur olarak deniz kaynaklarının uzun vadeli sağlığını ve verimliliğini güvence altına alır. Türkiye’de deniz alanları, birden fazla sektörün faaliyet gösterdiği ve çıkarlarının kesiştiği alanlardır. Çok sektörlü ve katılımcı bir planlama yaklaşımı, potansiyel çatışmaları en aza indirerek, deniz kaynaklarının uzun vadeli sağlığını ve verimliliğini güvence altına alacaktır. Türkiye’nin deniz alanlarının yönetiminde, yöre halkının, endüstri temsilcilerinin, bilim insanlarının ve politika yapıcıların aktif katılımı, sürdürülebilir ve uygulanabilir stratejilerin geliştirilmesi için önemlidir. Katılımcı planlama süreçlerinin teşvik edilmesi, deniz mekânsal planlamasının etkinliğini artırarak, ülkemizin deniz kaynaklarından elde ettiği faydaların sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

Deniz mekânsal planlaması çerçevesinde Mekânsal Strateji Planlarının dışında deniz alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımını şekillendiren özellikle denizlerin planlanması özelinde detaylı bir çerçeve mevzuat ülkemizde henüz bulunmamaktadır. Bu alanda yürütülecek çalışmalar için hukuki ve idari boşluğun doldurulması bütüncül bir yaklaşım oluşturabilmek için önem

arz etmektedir. Ayrıca DMP konusunda en kapsamlı tanım Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinin beşinci bölümünde yapılmıştır. Mekansal Strateji Planının planlama alanı “Ülke bütünü ile karasuları ve münhasır ekonomik bölgeleri kapsayacak şekilde ülke düzeyinde,” olarak tanımlanmış ve denizlerde planlama yapılabilmesine yönelik en kapsamlı çerçeve belirlenmiştir. Ancak, deniz alanlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımını şekillendiren detaylı bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Önümüzdeki dönemde DMP’ye yönelik bir mevzuat hazırlanması durumunda konuyla ilgili tüm kurumların katkı verdiği bir metin oluşturulması gerekmektedir. DMP’nin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, Türkiye’de hukuki ve idari boşlukların doldurulması gerekmektedir. Önümüzdeki dönemde hazırlanacak olan DMP’ye ilişkin mevzuatın, ilgili tüm kurumların katkısıyla oluşturulması bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesine katkı sağlayacaktır. Türkiye’nin deniz alanlarının stratejik önemi ve potansiyeli göz önüne alındığında, deniz mekânsal planlamasına yönelik özel bir mevzuatın hazırlanması aciliyet kazanmaktadır. Bu mevzuat, deniz kaynaklarının korunması, sürdürülebilir kullanımı ve uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesi açısından etkin bir rol oynayacaktır. Tüm paydaşların katılımıyla hazırlanacak kapsamlı bir yasal çerçeve, Türkiye’nin deniz alanlarındaki planlama ve yönetim süreçlerinin etkinliğini artıracaktır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin deniz ve kıyı kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için, deniz mekânsal planlaması ve bütünleşik kıyı alanları yönetimi ve planlamasının entegrasyonu hayati önem taşımaktadır. Bu entegrasyon, denizler ve kıyı alanlarındaki ekolojik bütünlüğü korurken, ekonomik ve sosyal faydaların optimize edilmesine yardımcı olacaktır. Bu çalışma, Türkiye’nin bu alanda mevcut durumunu analiz etmiş ve ilerleme kaydetmek için stratejik öneriler sunmuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalar, bu önerilerin uygulanması ve etkilerinin değerlendirilmesi üzerine odaklanmalıdır. Böylece Türkiye’nin deniz ve kıyı kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı için daha etkili stratejiler geliştirilebilir.

Kaynakça

- Alexandra, S. (2012). Innovative coastal zone management. <https://doi.org/10.1680/ICZM.57494>
- Burcu, D., & Erdem, E. A. (2021). Bütünleşik kıyı alanları planları ve mekânsal planlama İzmit Körfezi ve Bursa örneği üzerinden bir değerlendirme. <https://doi.org/10.26809/JOA.6.1.01>
- Charles, E., Jacek, Z., & Kira, G. (2019). Maritime/marine spatial planning at the interface of research and practice. https://doi.org/10.1007/978-3-319-98696-8_1
- Cormac, W., & Andreas, K. (2019). Planning at sea: Shifting planning practices at the German North Sea coast. <https://doi.org/10.2478/RARA-2019-0020>
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2023). Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü Kocaeli-Sakarya-Düzce İlleri Karadeniz Kıyıları Bütünleşik Kıyı Alanları Planı Kapsam Belirleme Raporu. https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/kapsam-belirleme-raporu-taslak_ksd-20220328142442.pdf
- Franziska, S. (2018). European spatial governance towards a sectoralisation of spatial planning. <https://doi.org/10.1108/JPEL-03-2018-0011>
- Granqvist, K., Mattila, H., Mäntysalo, R., Hirvensalo, A., Teerikangas, S., & Kalliomäki, H. (2021). Multiple Dimensions of Strategic Spatial Planning: Local Authorities Navigating between Rationalities in Competitive and Collaborative Settings. *Planning Theory & Practice*, 22(2), 173–190. <https://doi.org/10.1080/14649357.2021.1904148>
- Howells, M., & Ramírez-Monsalve, P. (2021). Maritime Spatial Planning on Land? Planning for Land-Sea Interaction Conflicts in the Danish Context. *Planning Practice & Research*, 37(2), 152–172. <https://doi.org/10.1080/02697459.2021.1991656>
- Murat, B. M. (2023). Doğu Akdeniz’de son gelişmeler, Mavi Vatan doktrini ve Türkiye. <https://doi.org/10.17121/RESSJOURNAL.3309>
- Protocol on Integrated Coastal Zone Management in the Mediterranean (ICZM Protocol). (2009). <https://doi.org/10.5040/9781509955572.0034>
- Resmî Gazete. (1990, Nisan 17). 3621 sayılı Kıyı Kanunu. T.C. Resmî Gazete (Sayı: 20495). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3621&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Resmî Gazete. (2014, 14 Haziran). Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği (Sayı: 29030). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Rob, R., Pavel, K., & van den, D. A. (2012). Towards a spatial planning framework for climate adaptation. <https://doi.org/10.1108/20466091211227043>

Söylemez, E., Çakır, Ö., Gökalp, T., & Nal, S. (2018). Türkiye’de Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planlaması yaklaşımında yaşanan değişim süreci ve sonuçları açısından bir değerlendirme. 9. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu (1-3 Kasım 2018). Ufuk Ofset.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2011). 644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/donersermaye/editordosya/644-sayili-khk.pdf>